ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 11ης Σεπτεμβρίου 2008 *

Στην υπόθεση C-279/06,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Audiencia Provincial de Madrid (Ισπανία) με απόφαση της 16ης Ιουνίου 2006, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Ιουνίου 2006, στο πλαίσιο της δίκης

CEPSA Estaciones de Servicio SA

κατά

LV Tobar e Hijos SL,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Rosas, πρόεδρο τμήματος, U. Lõhmus (εισηγητή), J. Klučka, A. Ó Caoimh και P. Lindh, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

γενικός εισαγγελέας: P. Mengozzi
γραμματέας: C. Strömholm, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Ιουνίου 2007,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η CEPSA Estaciones de Servicio SA, εκπροσωπούμενη από τους A. Martínez Sánchez, J. Folguera Crespo και F. Lorente Hurtado, abogados,

— η LV Tobar e Hijos SL, εκπροσωπούμενη από τους A. Hernández Pardo, M. Gaitán Luján και S. Beltrán Ruiz, abogados,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την K. Mojzesowicz, καθώς και από τους E. Gippini Fournier και F. Castillo de la Torre,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 13ης Μαρτίου 2008,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 81 ΕΚ και των άρθρων 10 έως 13 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83 της Επιτροπής, της 22ας Ιουνίου 1983, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου [81], παράγραφος 3, της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας (ΕΕ L 173, σ. 5· διορθωτικό, ΕΕ L 79, σ. 38), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1582/97 της Επιτροπής, της 30ής Ιουλίου 1997 (ΕΕ L 214, σ. 27, στο εξής: κανονισμός 1984/83).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της CEPSA Estaciones de Servicio SA (στο εξής: CEPSA), εκκαλούσας της κύριας δίκης, και της LV Tobar e Hijos SL (στο εξής: Tobar), εφεσίβλητης της κύριας δίκης, με αντικείμενο τη μη εκτέλεση εκ μέρους της Tobar της συμβάσεως αποκλειστικής προμήθειας που είχαν συνάψει μεταξύ τους.

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Ο κανονισμός 1984/83 εξαιρούσε από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ) ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας και εναρμονισμένων πρακτικών, οι οποίες πληρούσαν, κατά κανόνα, τις προϋποθέσεις της παραγράφου 3 του εν λόγω άρθρου, για τον λόγο ότι συνέβαλλαν, γενικώς, στη βελτίωση της διανομής των προϊόντων.

4 Η πέμπτη, η έκτη, η δέκατη τρίτη, η δέκατη πέμπτη και η δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού είχαν ως εξής:

«5) […] οι συμφωνίες αποκλειστικής προμήθειας που καθορίζονται στον παρόντα κανονισμό συμβάλλουν γενικά στη βελτίωση της διανομής, […] επιτρέπουν στον προμηθευτή να προγραμματίζει, με μεγαλύτερη ακρίβεια και για μεγαλύτερη διάρκεια, την πώληση των εμπορευμάτων και εξασφαλίζουν στο μεταπωλητή τον τακτικό εφοδιασμό του κατά τη διάρκεια της σύμβασης· […] δίνεται έτσι η δυνατότητα στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις να περιορίζουν τους κινδύνους που διατρέχουν από τις διακυμάνσεις της αγοράς και να μειώνουν τις δαπάνες διανομής·

6) […] τέτοιες συμφωνίες διευκολύνουν την προώθηση των πωλήσεων ενός προϊόντος και επιτρέπουν την εντατικότερη οργάνωση της αγοράς, επειδή κατά κανόνα ο προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση, σε αντάλλαγμα για δέσμευση αποκλειστικής προμήθειας του μεταπωλητή, να φροντίζει ο ίδιος για τη βελτίωση του δικτύου διανομής, για την ποιότητα των υπηρεσιών πώλησης ή για την επιτυχία των πωλήσεων, [ενώ] παράλληλα, ενισχύουν τον ανταγωνισμό μεταξύ προϊόντων διαφόρων κατασκευαστών· […] ο ορισμός πολυάριθμων μεταπωλητών που υποχρεούνται να εφοδιάζονται αποκλειστικά από τον προμηθευτή και αναλαμβάνουν τις δαπάνες για την προώθηση των πωλήσεων, την εξυπηρέτηση των πελατών και τη διατήρηση αποθεμάτων, αποτελεί συχνά για τον κατασκευαστή το αποτελεσματικότερο και συχνά το μόνο μέσο για να εισέλθει στην αγορά και να ανταγωνιστεί άλλους κατασκευαστές […]·

[…]

13) [τις συμφωνίες που αφορούν την προμήθεια ζύθου και τα πρατήρια υγρών καυσίμων] χαρακτηρίζει γενικά το γεγονός ότι, αφενός, ο προμηθευτής παρέχει στο μεταπωλητή ειδικά οικονομικά ή χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα, καταβάλλοντας κεφάλαια χωρίς υποχρέωση επιστροφής, παρέχοντας ή μεσολαβώντας για δάνεια με ευνοϊκούς όρους, ενοικιάζοντας οικόπεδα ή χώρους για την εγκατάσταση του εστιατορίου ή του πρατηρίου βενζίνης, θέτοντας στη διάθεσή του τεχνικές εγκαταστάσεις ή εξοπλισμό,

ή προβαίνοντας σε άλλες ευνοϊκές επενδύσεις για το μεταπωλητή και, αφετέρου, ο μεταπωλητής συνάπτει με τον προμηθευτή μακροπρόθεσμη συμφωνία αποκλειστικής προμήθειας, η οποία συνδέεται συνήθως με απαγόρευση ανταγωνισμού·

[…]

15) […] με τα οικονομικά και χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα που εξασφαλίζει ο προμηθευτής στο μεταπωλητή, διευκολύνεται σημαντικά η ανέγερση ή ο εκσυγχρονισμός των εστιατορίων και πρατηρίων βενζίνης και η συντήρηση και λειτουργία τους […]·

[…]

17) […] η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας λιπαντικών και άλλων συγγενών ορυκτελαίων είναι δυνατόν να γίνει δεκτή μόνο υπό την προϋπόθεση ότι ο προμηθευτής θέτει στη διάθεση του μεταπωλητή ή χρηματοδοτεί τις ειδικές τεχνικές εγκαταστάσεις λίπανσης· […]»

5 Οι ειδικές διατάξεις για τις συμφωνίες με τους πρατηριούχους (στο εξής: συμφωνίες που αφορούν πρατήρια καυσίμων) περιέχονταν στα άρθρα 10 έως 13 του κανονισμού 1984/83.

6 Κατά το άρθρο 10 του κανονισμού αυτού:

«Σύμφωνα με το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης και υπό τις προϋποθέσεις των άρθρων 11 έως 13 του παρόντος κανονισμού, το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης κηρύσσεται ανεφάρμοστο στις συμφωνίες στις οποίες συμμετέχουν μόνο δύο επιχειρήσεις και στις οποίες το ένα συμβαλλόμενο μέρος, ο μεταπωλητής, αναλαμβάνει την υποχρέωση έναντι του αντισυμβαλλόμενου, του προμηθευτή, σε αντάλλαγμα για την παροχή ειδικών οικονομικών ή χρηματοδοτικών πλεονεκτημάτων, να προμηθεύεται μόνο από αυτόν, από επιχείρηση συνδεδεμένη με αυτόν ή από επιχείρηση στην οποία αυτός έχει αναθέσει τη διανομή των προϊόντων του, ορισμένα καύσιμα αυτοκινήτων με βάση το πετρέλαιο ή ορισμένα καύσιμα αυτοκινήτων και ορισμένα άλλα καύσιμα με βάση το πετρέλαιο που καθορίζονται στη σύμβαση.»

7 Το άρθρο 11 του κανονισμού αυτού όριζε τα εξής:

«Εκτός από την υποχρέωση που αναφέρεται στο άρθρο 10, δεν είναι δυνατόν να επιβάλλονται στον μεταπωλητή άλλοι περιορισμοί του ανταγωνισμού, εκτός από

α) την υποχρέωση να μη μεταπωλεί στο πρατήριο που καθορίζεται στη συμφωνία καύσιμα αυτοκινήτων ή άλλα καύσιμα που προσφέρονται από τρίτη επιχείρηση·

β) την υποχρέωση να μη χρησιμοποιεί μέσα στο πρατήριο που καθορίζεται στη συμφωνία λιπαντικά ή άλλα συγγενή ορυκτέλαια που προσφέρονται από τρίτη επιχείρηση, όταν ο προμηθευτής ή επιχείρηση συνδεδεμένη με αυτόν θέτει στη διάθεση του μεταπωλητή ή χρηματοδοτεί εγκατάσταση αλλαγής ελαίων ή λίπανσης αυτοκινήτων οχημάτων·

γ) την υποχρέωση να μη διαφημίζει τα προϊόντα που προμηθεύεται από τρίτες επιχειρήσεις στο εσωτερικό ή στους εξωτερικούς χώρους του πρατηρίου, παρά μόνο στο μέτρο που αναλογεί στο μερίδιο αυτών των προϊόντων στον συνολικό κύκλο εργασιών του πρατηρίου·

δ) την υποχρέωση να αναθέσει τη συντήρηση των εγκαταστάσεων αποθήκευσης ή εφοδιασμού για τα προϊόντα πετρελαίου, οι οποίες ανήκουν ή έχουν χρηματοδοτηθεί από τον προμηθευτή ή επιχείρηση συνδεδεμένη με αυτόν, μόνο στον προμηθευτή ή σε επιχείρηση που καθορίζεται από αυτόν.»

8 Το άρθρο 12 του κανονισμού 1984/83 απαριθμούσε τις ρήτρες και τις συμβατικές υποχρεώσεις που κωλύουν την εφαρμογή του άρθρου 10 του εν λόγω κανονισμού, μεταξύ των οποίων περιλαμβανόταν η σύναψη συμβάσεως αορίστου χρόνου ή με διάρκεια ισχύος μεγαλύτερη των δέκα ετών.

9 Το άρθρο 13 του κανονισμού 1984/83 προέβλεπε την κατ' αναλογία εφαρμογή των άρθρων 2, παράγραφοι 1 και 3, 3, στοιχείο α΄, 4 και 5 του κανονισμού αυτού στις συμφωνίες που αφορούν πρατήρια καυσίμων.

10 Ο κανονισμός 1984/83 έπαυσε να ισχύει στις 31 Δεκεμβρίου 1999. Από 1ης Ιανουαρίου 2000, τέθηκε σε εφαρμογή ο κανονισμός (ΕΚ) 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών (ΕΕ L 336, σ. 21).

11 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 2790/1999 ορίζει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου, η απαλλαγή που προβλέπεται από το άρθρο 2 εφαρμόζεται υπό τον όρο ότι το μερίδιο αγοράς που διαθέτει ο προμηθευτής δεν υπερβαίνει το 30 % της σχετικής αγοράς στην οποία πωλεί τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αναφέρονται στη σύμβαση.»

12 Το άρθρο 4 του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι η απαλλαγή από την απαγόρευση που επιβάλλει το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ «δεν ισχύει για τις κάθετες συμφωνίες οι οποίες, άμεσα ή έμμεσα, μεμονωμένα ή σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες που υπόκεινται στον έλεγχο των μερών έχουν ως αντικείμενο:

α) τον περιορισμό της δυνατότητας του αγοραστή να καθορίζει τις τιμές πώλησης, χωρίς να θίγεται η δυνατότητα του προμηθευτή να επιβάλει μέγιστην τιμή πώλησης ή να συνιστά τιμή πώλησης, υπό τον όρο ότι αυτές δεν ισοδυναμούν με πάγια ή ελάχιστην τιμή πώλησης συνεπεία πιέσεων οποιουδήποτε μέρους στη σύμβαση ή κινήτρων που προσφέρονται από οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος·

[…]»

13 Κατά το άρθρο 5, στοιχείο α΄, του ίδιου κανονισμού, η απαλλαγή του άρθρου 2 του κανονισμού αυτού δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής σε περίπτωση που η σχετική σύμβαση περιέχει ρήτρα, με την οποία προβλέπεται άμεση ή έμμεση υποχρέωση μη ανταγωνισμού, είτε για απεριόριστο χρόνο είτε για περισσότερα από πέντε έτη. Ρήτρα μη ανταγωνισμού σιωπηρώς ανανεώσιμη πέραν της πενταετίας λογίζεται ότι ισχύει για απεριόριστο χρόνο.

14 Το άρθρο 12 του κανονισμού 2790/1999 ορίζει ότι η προβλεπόμενη από τον κανονισμό 1984/83 απαλλαγή εξακολουθεί να ισχύει μέχρι τις 31 Μαΐου 2000. Η απαγόρευση την οποία επιβάλλει το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ δεν εφαρμόζεται, για το χρονικό διάστημα από 1 Ιουνίου 2000 έως 31 Δεκεμβρίου 2001, στις συμφωνίες που ίσχυαν στις 31 Μαΐου 2000 και οι οποίες δεν πληρούν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 2079/1999, αλλά πληρούν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 1984/83.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

15 Οι διάδικοι της κύριας δίκης συνήψαν, στις 7 Φεβρουαρίου 1996, «σύμβαση περί παροχής του δικαιώματος χρησιμοποιήσεως εμπορικής επωνυμίας και διακριτικού τίτλου, περί τεχνικής και εμπορικής υποστήριξης και περί αποκλειστικής προμήθειας υπό το καθεστώς πρατηριούχου-αντιπροσώπου» (στο εξής: επίμαχη σύμβαση).

16 Βάσει της επίμαχης συμβάσεως, η Tobar ανέλαβε την υποχρέωση να προμηθεύεται αποκλειστικώς από τη CEPSA καύσιμα κινήσεως και θερμάνσεως, λιπαντικά και άλλα συναφή προϊόντα (στο εξής: πετρελαιοειδή προϊόντα), με σκοπό τη μεταπώλησή τους από το πρατήριό της στην τιμή πωλήσεως στο κοινό και υπό τους τεχνικούς όρους πωλήσεως και εκμεταλλεύσεως που καθορίζει ο εν λόγω προμηθευτής. Η σύμβαση συνήφθη για δέκα έτη, με δυνατότητα παρατάσεως της ισχύος της για διαδοχικές περιόδους των πέντε ετών κατόπιν ρητής, γραπτής συναινέσεως και με τήρηση προθεσμίας προειδοποιήσεως τουλάχιστον έξι μηνών. Η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας αυτών των προϊόντων συνοδεύεται από ρήτρα μη ανταγωνισμού, η οποία απαγορεύει στην Tobar να πωλεί ή να προωθεί ανταγωνιστικά προϊόντα ή να μετέχει σε τέτοιες πράξεις, τόσο εντός των εγκαταστάσεων του πρατηρίου της όσο και στον περιβάλλοντα χώρο.

17 Το αντίτιμο των πετρελαιοειδών προϊόντων καταβάλλεται από την Tobar στη CEPSA εντός εννέα ημερών από της ημερομηνίας παραδόσεώς τους στο πρατήριο. Η Tobar οφείλει επίσης να συστήσει και να προσκομίσει, κατά την ημερομηνία της πρώτης παραδόσεως, τραπεζική εγγύηση για συνολικό ποσό που αντιστοιχεί στις προμηθευόμενες ποσότητες δεκαπέντε ημερών, η οποία καταπίπτει υπέρ της CEPSA αν η καταβολή δεν πραγματοποιηθεί εμπροθέσμως. Έτσι, σε περίπτωση καταπτώσεως της τραπεζικής εγγυήσεως, η Tobar υποχρεούται να προκαταβάλει το αντίτιμο των πετρελαιοειδών που προμηθεύεται. Η Tobar εισπράττει ως αμοιβή τις προμήθειες που ισχύουν, γενικώς, στην αγορά των πρατηρίων καυσίμων. Για τον υπολογισμό του ποσού που πρέπει να καταβληθεί στη CEPSA, το οποίο είναι ανάλογο προς τον αριθμό των λίτρων που παραδίδονται στο πρατήριο, αφαιρείται από την καθορισθείσα από τη CEPSA τιμή πωλήσεως στο κοινό, περιλαμβανομένου του φόρου προστιθέμενης αξίας (στο εξής: ΦΠΑ), η προμήθεια του πρατηριούχου, συν ΦΠΑ.

18 Όσον αφορά τις συμβατικές ρήτρες για την κατανομή των εξόδων και των κινδύνων, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, από τη στιγμή που ο προμηθευτής παραδίδει τα πετρελαιοειδή προϊόντα προς αποθήκευση στις δεξαμενές του

πρατηρίου, η Tobar αναλαμβάνει τους σχετικούς κινδύνους, περιλαμβανομένου του κινδύνου διαφορών κατά την ογκομέτρηση, και υποχρεούται να τα συντηρεί υπό τις συνθήκες που είναι αναγκαίες προς αποφυγή κάθε ενδεχομένου καταστροφής ή χειροτέρευσής τους. Ο πρατηριούχος είναι υπεύθυνος, τόσο έναντι του προμηθευτή όσο και έναντι των τρίτων, για κάθε καταστροφή ή μόλυνση ή πρόσμιξη των πετρελαιοειδών προϊόντων, οι οποίες ενδέχεται να υπονομεύσουν την ποιότητά τους, καθώς και για κάθε ζημία που μπορεί να προκληθεί από αυτά. Επιπλέον, η Tobar καθίσταται εγγυήτρια και υπεύθυνη τόσο για τους πελάτες που έχουν αποκτήσει μέσω αυτής και χρησιμοποιούν την πιστωτική κάρτα CEPSA CARD όσο και για τους πελάτες στους οποίους έχει χορηγήσει απευθείας πίστωση. Επίσης, συμμετέχει στη χρηματοδότηση ενός μικρού τμήματος των εξόδων χρησιμοποιήσεως της κάρτας-πελάτη της CEPSA.

19 Η CEPSA, ως προμηθευτής, αναλαμβάνει το κόστος της μεταφοράς των πετρελαιοειδών προϊόντων, καθώς και τα έξοδα εγκαταστάσεως και συντηρήσεως που αφορούν την προβολή του εμπορικού της σήματος στο πρατήριο. Παραχωρεί στην Tobar τις δεξαμενές και τις αντλίες καυσίμων, τις οποίες αυτή οφείλει να χρησιμοποιεί αποκλειστικώς προς πώληση των προϊόντων που της προμηθεύει η CEPSA και τις οποίες πρέπει να επιστρέψει στον προμηθευτή μετά τη λήξη της ισχύος της συμβάσεως. Πάντως, η Tobar υποχρεούται επίσης να συστήσει και μια «εγγύηση σε πρώτη ζήτηση» υπέρ της CEPSA για το ποσό που αντιστοιχεί στην αξία του τεχνικού εξοπλισμού.

20 Στις 2 Νοεμβρίου 2001, η CEPSA απέστειλε στην Tobar έγγραφο με το οποίο την εξουσιοδότησε να μειώσει την τιμή πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων, χωρίς όμως να μειωθούν τα έσοδα της CEPSA.

21 Το 2003, η Tobar, η οποία είχε οχλήσει επανειλημμένως τη CEPSA σχετικά με αυτό το ζήτημα, έπαυσε να προμηθεύεται καύσιμα από την εν λόγω εταιρία και κάλυψε το λογότυπό της στις εγκαταστάσεις του πρατηρίου.

22 Το 2004, η Tobar άσκησε αγωγή κατά της CEPSA, με αίτημα να αναγνωρισθεί η ακυρότητα της επίμαχης συμβάσεως για τον λόγο ότι είναι ασύμβατη με το άρθρο 81 ΕΚ και παράνομη, στο μέτρο που προβλέπει ότι ο καθορισμός της τιμής πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων απόκειται στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια της CEPSA. Η Tobar ζήτησε επίσης την καταβολή αποζημιώσεως.

23 Η CEPSA αμφισβήτησε τη βασιμότητα αυτής της αγωγής και άσκησε ανταγωγή, ζητώντας είτε να υποχρεωθεί η Tobar σε εκτέλεση της επίμαχης συμβάσεως είτε να λυθεί η σύμβαση αυτή, σε περίπτωση αδυναμίας εκπληρώσεως, αλλά να αποκατασταθεί η ζημία την οποία υπέστη.

24 Στις 29 Ιουλίου 2005, το Juzgado de Primera Instancia nº 3 de Madrid κήρυξε την επίμαχη σύμβαση άκυρη ως αντιβαίνουσα τόσο στο άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ όσο και στους κανονισμούς 1984/83 και 2790/1999. Η CEPSA άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

25 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Audiencia Provincial de Madrid αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Έχει το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ την έννοια ότι μία σύμβαση περί αποκλειστικής προμήθειας και περί παροχής του δικαιώματος χρησιμοποιήσεως της εμπορικής επωνυμίας του προμηθευτή, η οποία συνήφθη το 1996 μεταξύ διανομέα πετρελαιοειδών προϊόντων και πρατηριούχου επιχειρήσεως και βάσει της οποίας η δεύτερη υποχρεούται να πωλεί αποκλειστικώς καύσιμα του προμηθευτή για ορισμένο χρονικό διάστημα και δεσμεύεται να μην πωλεί τέτοια προϊόντα άλλων διανομέων, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού λόγω του ότι η υποχρέωση αυτή ενέχει συμφωνία μη ανταγωνισμού, ακόμη και αν η σύμβαση, λόγω της οικονομικής της σημασίας, μπορεί να θεωρηθεί ως σύμβαση αντιπροσωπείας;

β) Σε περίπτωση που η σύμβαση αυτή εμπίπτει πράγματι στο πεδίο εφαρμογής του ως άνω άρθρου, μπορεί να τύχει απαλλαγής από την απαγόρευση αν πληροί τις προϋποθέσεις του κανονισμού 1984/83, και ιδίως αυτές που αφορούν τη διάρκεια ισχύος των σχετικών συμβάσεων;

γ) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, οι διατάξεις των άρθρων 10 και 12 του κανονισμού αυτού, οι οποίες παρέχουν στα συμβαλλόμενα μέρη τη δυνατότητα να προσδώσουν σε ρήτρα μη ανταγωνισμού διάρκεια ισχύος

μεγαλύτερη των πέντε ετών, σε αντιστάθμισμα για την παροχή ειδικών οικονομικών ή χρηματοδοτικών πλεονεκτημάτων από τον προμηθευτή προς τον πρατηριούχο, απαιτούν να είναι τα οικονομικά και χρηματοδοτικά αυτά πλεονεκτήματα ουσιώδη ή, απλώς, να μην είναι αμελητέα; Μπορούν οι διατάξεις αυτές να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι χορηγούνται τέτοια οικονομικά και χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα με σύμβαση περί αποκλειστικής προμήθειας και περί παροχής του δικαιώματος χρησιμοποιήσεως της εμπορικής επωνυμίας του προμηθευτή, η οποία προβλέπει ότι αυτός αναλαμβάνει τα έξοδα εγκαταστάσεως και συντηρήσεως που αφορούν την προβολή του σήματός του στο πρατήριο και παραχωρεί τις δεξαμενές και τις αντλίες καυσίμων, τις οποίες ο πρατηριούχος, αφενός, δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει για προϊόντα που δεν έχει παραδώσει ο αποκλειστικός προμηθευτής άνευ γραπτής εξουσιοδοτήσεώς του και, αφετέρου, οφείλει να του επιστρέψει όταν παύσει την εξουσιοδοτημένη χρήση τους, η δε αξία τους καλύπτεται από την εγγύηση σε πρώτη ζήτηση που ο πρατηριούχος έχει συστήσει υπέρ του προμηθευτή;

δ) Αν η απαλλαγή αυτή δεν τυγχάνει εφαρμογής, θίγει η προβλεπόμενη από το άρθρο 81, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ αυτοδίκαιη ακυρότητα τη σύμβαση στο σύνολό της;

2) α) Έχει το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ την έννοια ότι μια σύμβαση, όπως η επίμαχη εν προκειμένω, στο μέτρο που προβλέπει ότι η πρατηριούχος επιχείρηση οφείλει να πωλεί αποκλειστικώς και μόνο τα καύσιμα κινήσεως και θερμάνσεως που της παραδίδει ο συγκεκριμένος προμηθευτής και στις τιμές που αυτός ορίζει, εμπίπτει κατ' αρχήν στην απαγόρευση κάθε περιορισμού του ανταγωνισμού για τον λόγο ότι καθορίζει τις τιμές πωλήσεως στο κοινό, λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής της σημασίας και, ειδικότερα, του γεγονότος ότι η πρατηριούχος επιχείρηση αναλαμβάνει τους κινδύνους και μέρος των δαπανών που συνδέονται τόσο με την προμήθεια των προϊόντων, τα οποία αποτελούν το αντικείμενο της συμβάσεως, όσο και με την προώθηση της πωλήσεώς τους, δεδομένων των ακόλουθων σχετικών στοιχείων:

i) Ο πρατηριούχος δεσμεύεται να πωλεί αποκλειστικώς λιπαντικά και συναφή προϊόντα για αυτοκίνητα οχήματα, καθώς και καύσιμα κινήσεως και θερμάνσεως, που του παραδίδει στο πρατήριο ο προμηθευτής, στις καθορισμένες από αυτόν τιμές πωλήσεως στο κοινό και σύμφωνα με τους όρους και τις μεθόδους πωλήσεως και εκμεταλλεύσεως που αυτός καθορίζει, για χρονικό διάστημα 10 ετών, το οποίο δύναται να

παραταθεί για διαδοχικές περιόδους των πέντε ετών, κατόπιν κατηγορηματικής, γραπτής συναινέσεως και με τήρηση προθεσμίας προειδοποιήσεως τουλάχιστον έξι μηνών.

ii) Ο πρατηριούχος αναλαμβάνει τους κινδύνους που συνδέονται με τα καύσιμα κινήσεως και θερμάνσεως, περιλαμβανομένου του κινδύνου διαφορών κατά την ογκομέτρηση, από τη στιγμή που ο προμηθευτής τα παραδίδει προς αποθήκευση στις δεξαμενές του πρατηρίου. Από τη στιγμή της παραλαβής των προϊόντων, ο πρατηριούχος αναλαμβάνει την υποχρέωση να τα συντηρεί υπό τις συνθήκες που είναι αναγκαίες προκειμένου να αποφευχθεί η καταστροφή ή η χειροτέρευσή τους και καθίσταται υπεύθυνη έναντι τόσο του προμηθευτή όσο και των τρίτων για κάθε ενδεχόμενη καταστροφή, μόλυνση ή πρόσμιξή τους με άλλα υλικά, καθώς και για τις ζημίες που μπορούν να προκληθούν από αυτά τα προϊόντα.

iii) Ο πρατηριούχος καταβάλλει στον προμηθευτή το αντίτιμο των καυσίμων κινήσεως και θερμάνσεως εντός εννέα ημερών από την ημερομηνία παραδόσεώς τους στο πρατήριο, αφού προηγουμένως συστήσει και προσκομίσει, κατά την ημερομηνία της πρώτης προμήθειας, τραπεζική εγγύηση για τη συνολική αξία των προμηθευομένων ποσοτήτων δεκαπέντε ημερών. Σε περίπτωση μη καταβολής, πέραν της δυνατότητας καταπτώσεως υπέρ του προμηθευτή της εγγυήσεως που έχει συστήσει η πρατηριούχος επιχείρηση, ο πρατηριούχος οφείλει να πληρώνει τις ποσότητες που προμηθεύεται πριν από την παράδοσή τους στο πρατήριο. Το ποσό που οφείλει ο πρατηριούχος στην εταιρία διανομής προκύπτει μετά από αφαίρεση από την τιμή πωλήσεως στο κοινό που έχει καθορίσει η εταιρία διανομής, περιλαμβανομένου του ΦΠΑ, του ποσού της "προμήθειας" που αναλογεί στον πρατηριούχο, συν τον αντίστοιχο ΦΠΑ. Τα προμηθευόμενα καύσιμα πωλούνται, κατά μέσον όρο, πολύ πριν παρέλθει το χρονικό διάστημα των εννέα ημερών από την παράδοσή τους, το οποίο προβλέπεται για την πληρωμή τους από τον πρατηριούχο στον διανομέα. Κάθε μήνα, η εταιρία διανομής χρεώνει ή πιστώνει, κατά περίπτωση, κάποια ποσά στο πρατήριο λόγω των διακυμάνσεων, προς τα πάνω ή προς τα κάτω, των τιμών που έχουν καθοριστεί για τα προμηθευόμενα καύσιμα. Ο προμηθευτής αναλαμβάνει το κόστος της μεταφοράς.

iv) Ο πρατηριούχος εγγυάται και είναι υπεύθυνος για τους πελάτες που έχουν αποκτήσει μέσω αυτού την πιστωτική κάρτα που έχει

δημιουργήσει και διαχειρίζεται ο όμιλος εταιριών στον οποίον ανήκει ο προμηθευτής, χρεώνει τις πωλήσεις, στις περιπτώσεις που χρησιμοποιείται η εν λόγω πιστωτική κάρτα, κατά τον επόμενο μήνα από εκείνον στη διάρκεια του οποίου πραγματοποιούνται οι πωλήσεις αυτές, συμμετέχει στη χρηματοδότηση ενός μικρού τμήματος των εξόδων χρησιμοποιήσεως της κάρτας-πελάτη της εταιρίας διανομής καυσίμων και αναλαμβάνει τον κίνδυνο μη πληρωμής των πελατών στους οποίους έχει χορηγήσει απευθείας πίστωση.

v) Η εταιρία που προμηθεύει τα πετρελαιοειδή προϊόντα αναλαμβάνει τα έξοδα εγκαταστάσεως και συντηρήσεως που αφορούν την προβολή του σήματός της στο πρατήριο και παραχωρεί τις δεξαμενές και τις αντλίες καυσίμου, τις οποίες ο πρατηριούχος δεν μπορεί να χρησιμοποιεί, χωρίς γραπτή εξουσιοδότηση του προμηθευτή, για προϊόντα που δεν έχει προμηθεύσει αυτός και η αξία των οποίων εκτιμάται ακριβώς στο ποσό της εγγυήσεως σε πρώτη ζήτηση που έχει συστήσει ο πρατηριούχος υπέρ του προμηθευτή.

b) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχει ο κανονισμός [1984/83] και, συγκεκριμένα, τα άρθρα του 10 έως 13, την έννοια ότι μια τέτοια σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής τους, με αποτέλεσμα να μην τυγχάνει εφαρμογής η απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, αν η σύμβαση πληροί τις απαιτούμενες από τα εν λόγω άρθρα προϋποθέσεις απαλλαγής;

c) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, χρήζει ερμηνείας το άρθρο 11 του κανονισμού αυτού, δεδομένου ότι στη σύμβαση προβλέπονται περισσότεροι του ενός περιορισμοί του ανταγωνισμού, καθόσον, πέραν της ρήτρας περί αποκλειστικής προμήθειας, η οποία συνεπάγεται υποχρέωση μη ανταγωνισμού, προβλέπεται και ότι ο προμηθευτής καθορίζει τις τιμές πωλήσεως; Μπορεί η σύμβαση να θεωρηθεί έγκυρη κατόπιν της εξουσιοδοτήσεως του προμηθευτή προς τον πρατηριούχο, τον Νοέμβριο του 2001, να μειώσει την τιμή πωλήσεως χωρίς να μειωθούν τα έσοδα του προμηθευτή;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

26 Με την αίτησή του εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, το εθνικό δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο δύο ερωτήματα, τα οποία χωρίζονται σε πλείονα σκέλη και αφορούν διαφορετικά ενδεχόμενα, ανάλογα με τον χαρακτηρισμό της επίμαχης συμβάσεως. Το πρώτο ερώτημα υποβάλλεται για την περίπτωση που η σύμβαση αυτή θα έπρεπε να χαρακτηρισθεί ως σύμβαση αντιπροσωπείας, ενώ το δεύτερο ερώτημα στηρίζεται στην υπόθεση ότι η σύμβαση αυτή έχει συναφθεί μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρήσεων.

27 Το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν έχει εφαρμογή εν προκειμένω η απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και, ενδεχομένως, η κατά κατηγορία απαλλαγή την οποία θεσπίζει ο κανονισμός 1984/83, λαμβανομένων υπόψη των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης. Εντούτοις, με το στοιχείο α΄ τόσο του πρώτου όσο και του δεύτερου ερωτήματός του, το εθνικό δικαστήριο δεν ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τον όρο «συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων» κατά την έννοια αυτής της διατάξεως, προκειμένου να μπορέσει στη συνέχεια να εκτιμήσει αν η επίμαχη σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της, αλλά ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί το ίδιο επ' αυτού του ζητήματος.

28 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, το οποίο στηρίζεται στη σαφή διάκριση των καθηκόντων μεταξύ εθνικών δικαστηρίων και Δικαστηρίου, το Δικαστήριο είναι αποκλειστικώς αρμόδιο να αποφαίνεται επί της ερμηνείας ή του κύρους κοινοτικού νομοθετήματος, βάσει των πραγματικών περιστατικών που του εκθέτει το εθνικό δικαστήριο και ότι, αντιθέτως, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εφαρμόζει τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Συνεπώς, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφαίνεται επί των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης ή να εφαρμόζει σε εθνικά μέτρα ή καταστάσεις τους κοινοτικούς κανόνες τους οποίους έχει ερμηνεύσει, δεδομένου ότι τα ζητήματα αυτά εμπίπτουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 22ας Ιουνίου 2000, C-318/98, Fornasar κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-4785, σκέψη 32, και της 16ης Οκτωβρίου 2003, C-421/01, Traunfellner, Συλλογή 2003, σ. I-11941, σκέψη 21).

29 Πάντως, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η υποβληθείσα στο Δικαστήριο αίτηση ερμηνείας στηρίζεται σε ισχυρισμούς των διαδίκων της κύριας δίκης, των οποίων η βασιμότητα δεν έχει ακόμη ελεγχθεί από το εθνικό δικαστήριο. Επιπλέον, τόσο από τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν όσο και από τις προφορικές παρατηρήσεις που ανέπτυξαν ενώπιον του Δικαστηρίου οι διάδικοι της κύριας δίκης προκύπτει ότι υπάρχει μια σημαντική διαφωνία μεταξύ τους ως προς τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της οποίας επιλήφθηκε το αιτούν δικαστήριο.

30 Συναφώς, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 234 ΕΚ, το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιλύσει διαφορά η οποία αφορά πραγματικό ζήτημα. Μια τέτοια διαφορά, όπως και κάθε εκτίμηση σχετική με τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου (βλ. αποφάσεις της 15ης Νοεμβρίου 1979, 36/79, Denkavit Futtermittel, Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 667, και της 9ης Ιουνίου 2005, C-211/03, C-299/03 και C-316/03 έως C-318/03, HLH Warenvertrieb και Orthica, Συλλογή 2005, σ. I-5141, σκέψη 96).

31 Πάντως, το Δικαστήριο οφείλει να δώσει στο αιτούν δικαστήριο μια χρήσιμη απάντηση που θα του παράσχει τη δυνατότητα να επιλύσει την ενώπιόν του διαφορά (βλ., ιδίως, απόφαση της 11ης Οκτωβρίου 2007, C-98/06, Freeport, Συλλογή 2007, σ. I-8319, σκέψη 31).

32 Δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός της επίμαχης συμβάσεως βάσει των κανόνων του ανταγωνισμού είναι αναγκαίος για την επίλυση της διαφοράς της οποίας επιλήφθηκε το αιτούν δικαστήριο, απόκειται στο Δικαστήριο να υπενθυμίσει, πρώτον, τα κριτήρια που πρέπει να χρησιμοποιηθούν γι' αυτόν τον χαρακτηρισμό (στοιχείο α΄ του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος). Δεύτερον, πρέπει να εξετασθεί αν η κατά κατηγορία απαλλαγή μπορεί να εφαρμοσθεί στην επίμαχη σύμβαση, λαμβανομένων υπόψη των ρητρών της που αφορούν τη διάρκεια ισχύος της (στοιχεία β΄ και γ΄ του πρώτου ερωτήματος και στοιχείο β΄ του δεύτερου ερωτήματος) και τον καθορισμό της τιμής πωλήσεως στο κοινό (στοιχείο γ΄ του δεύτερου ερωτήματος). Τρίτον, τίθεται ζήτημα ενδεχόμενης ακυρότητας της επίμαχης συμβάσεως δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 2, ΕΚ (στοιχείο δ΄ του πρώτου ερωτήματος).

Επί της υπάρξεως συμφωνίας μεταξύ επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ

33 Με το στοιχείο α΄ τόσο του πρώτου όσο και του δεύτερου ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι έχει εφαρμογή σε μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας καυσίμων, όπως η επίμαχη εν προκειμένω, πρώτον, στην περίπτωση που η σύμβαση αυτή πρέπει να θεωρηθεί ως συναφθείσα μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρήσεων, λόγω του ότι η τιμή πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων στο κοινό καθορίζεται από τον προμηθευτή και, δεύτερον, στην περίπτωση που η σύμβαση αυτή πρέπει να θεωρηθεί, στην πράξη, ως σύμβαση αντιπροσωπείας, καθόσον περιέχει ρήτρα περί αποκλειστικής προμήθειας.

34 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι παρόμοιο ερώτημα υποβλήθηκε στο Δικαστήριο στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2006, C-217/05, Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio (Συλλογή 2006, σ. I-11987, στο εξής: απόφαση CEEES). Η υπόθεση εκείνη αφορούσε, όπως ακριβώς και η υπόθεση επί της οποίας υποβλήθηκε η υπό κρίση αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, τις συμβατικές σχέσεις μεταξύ των πρατηριούχων και του προμηθευτή τους, ήτοι της CEPSA. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι η επίμαχη σύμβαση είναι πανομοιότυπη με τις συμβάσεις που αποτελούσαν το αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος, το οποίο κλήθηκε να απαντήσει το Δικαστήριο με την απόφαση CEEES.

35 Το Δικαστήριο διαπίστωσε, με τη σκέψη 38 της αποφάσεως CEEES, ότι οι κάθετες συμφωνίες, όπως οι συμβάσεις μεταξύ της CEPSA και των πρατηριούχων, εμπίπτουν στο άρθρο 85 της Συνθήκης μόνο στην περίπτωση που ο πρατηριούχος θεωρείται ως ανεξάρτητος οικονομικός φορέας και υφίσταται, κατά συνέπεια, συμφωνία μεταξύ δύο επιχειρήσεων.

36 Το αποφασιστικό στοιχείο για τον καθορισμό του κατά πόσον ο πρατηριούχος είναι ανεξάρτητος οικονομικός φορέας έγκειται στη σύμβαση που συνήψε με τον εντολέα και, συγκεκριμένα, στις σιωπηρές ή ρητές ρήτρες της συμβάσεως που αφορούν την ανάληψη των οικονομικών και εμπορικών κινδύνων που συνδέονται με την πώληση των οικείων εμπορευμάτων σε τρίτους. Το ζήτημα του κινδύνου πρέπει να εκτιμάται κατά περίπτωση και να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική πραγματικότητα παρά ο νομικός χαρακτηρισμός της συμβατικής σχέσεως κατά το εσωτερικό δίκαιο (απόφαση CEEES, σκέψη 46).

37 Επιπλέον, το Δικαστήριο διευκρίνισε τα κριτήρια που παρέχουν στον εθνικό δικαστή τη δυνατότητα να εκτιμήσει, υπό το φως των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, το ζήτημα της πραγματικής κατανομής των εμπορικών και οικονομικών κινδύνων μεταξύ, αφενός, των πρατηριούχων και, αφετέρου, του προμηθευτή καυσίμων.

38 Όσον αφορά, πρώτον, τους κινδύνους που συνδέονται με την πώληση των εμπορευμάτων, τεκμαίρεται ότι ο πρατηριούχος αναλαμβάνει τους κινδύνους αυτούς, όταν καθίσταται κύριος των εμπορευμάτων από τη στιγμή της παραλαβής τους από τον προμηθευτή, όταν βαρύνεται, άμεσα ή έμμεσα, με τις δαπάνες διανομής των εμπορευμάτων, ιδίως δε με τα έξοδα της μεταφοράς τους, όταν διατηρεί, με δικά του έξοδα, αποθέματα, όταν φέρει την ευθύνη για τυχόν ζημίες που προκαλούνται στα εμπορεύματα, όπως η καταστροφή ή η χειροτέρευσή τους, καθώς και για ζημίες που ενδεχομένως προκαλούν τα πωληθέντα εμπορεύματα σε τρίτους που τα αγόρασαν ή όταν αναλαμβάνει τον οικονομικό κίνδυνο που συνδέεται με τα εμπορεύματα σε περίπτωση που οφείλει να καταβάλλει στον προμηθευτή ποσό που αντιστοιχεί στις ποσότητες των καυσίμων που παραδίδονται στο πρατήριό του, και όχι σε εκείνες που πράγματι πωλεί (βλ. απόφαση CEEES, σκέψεις 51 έως 58).

39 Δεύτερον, όσον αφορά τους κινδύνους που συνδέονται με τις προσιδιάζουσες στην οικεία αγορά επενδύσεις, δηλαδή τις επενδύσεις που είναι απαραίτητες προκειμένου ο πρατηριούχος να μπορεί να διαπραγματευθεί ή να συνάψει συμβάσεις με τρίτους, πρέπει να εξετασθεί αν αυτός πραγματοποιεί επενδύσεις, είτε στον τομέα των εγκαταστάσεων ή του εξοπλισμού, όπως με την αγορά δεξαμενής καυσίμων, είτε στον τομέα της προωθήσεως των προϊόντων. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ο σχετικός κίνδυνος μετατίθεται στον πρατηριούχο (απόφαση CEEES, σκέψεις 51 έως 59).

40 Πρέπει, πάντως, να υπογραμμισθεί ότι αν ο πρατηριούχος φέρει αμελητέο μόνο μέρος των κινδύνων, το άρθρο 81 ΕΚ δεν μπορεί να εφαρμοσθεί (βλ., σχετικώς, απόφαση CEEES, σκέψη 61), δεδομένου ότι ο πρατηριούχος δεν καθίσταται ανεξάρτητος οικονομικός φορέας εκ της πωλήσεως των καυσίμων σε τρίτους. Στην περίπτωση αυτή, η σχέση μεταξύ πρατηριούχου και προμηθευτή είναι πανομοιότυπη με τη σχέση αντιπροσώπου και αντιπροσωπευομένου.

41 Εντούτοις, από τις σκέψεις 62 και 63 της αποφάσεως CEEES προκύπτει ότι, ακόμη και στην περίπτωση που πρόκειται για σύμβαση αντιπροσωπείας, μόνον οι υποχρεώσεις

που επιβάλλονται στον μεσάζοντα στο πλαίσιο της πωλήσεως των εμπορευμάτων σε τρίτους για λογαριασμό του εντολέα δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ. Αντιθέτως, οι ρήτρες περί αποκλειστικότητας και μη ανταγωνισμού, οι οποίες αφορούν τις σχέσεις μεταξύ αντιπροσώπου και αντιπροσωπευομένου ως ανεξάρτητων οικονομικών φορέων, ενδέχεται να αντιβαίνουν στους κανόνες του ανταγωνισμού, στο μέτρο που συνεπάγονται στεγανοποίηση της οικείας αγοράς. Επομένως, η απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ έχει εφαρμογή σε τέτοιες ρήτρες.

42 Σε περίπτωση που από την εξέταση των κινδύνων προκύψει ότι υφίσταται συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ, όσον αφορά την πώληση των εμπορευμάτων στους τρίτους, ο καθορισμός της τιμής πωλήσεώς τους στο κοινό συνιστά περιορισμό του ανταγωνισμού, στον οποίο αναφέρεται ρητώς η παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του άρθρου αυτού, οπότε η εν λόγω συμφωνία εμπίπτει στην απαγόρευση αυτής της διατάξεως, εφόσον πληρούνται και οι λοιπές προϋποθέσεις εφαρμογής της, δηλαδή αν η συμφωνία αυτή έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς και αν μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών (βλ., σχετικώς, απόφαση της 30ής Απριλίου 1998, C-230/96, Cabour, Συλλογή 1998, σ. I-2055, σκέψη 48).

43 Επιπλέον, όσον αφορά συγκεκριμένα τις συμφωνίες αποκλειστικής προμήθειας, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μπορεί μεν οι σχετικές συμβάσεις να μην έχουν ως σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ, πλην όμως πρέπει να εξετάζεται αν έχουν ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού. Για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων μιας συμφωνίας αποκλειστικής προμηθείας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το οικονομικό και το νομικό πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται και εντός του οποίου μπορεί να έχει, σε συνδυασμό με άλλες συμφωνίες, κάποιο σωρευτικό αποτέλεσμα που να επηρεάζει τη λειτουργία του ανταγωνισμού. Κατά συνέπεια, πρέπει να εξετάζονται τα αποτελέσματα που έχει μια τέτοια σύμβαση, σε συνδυασμό με άλλες ομοειδείς συμβάσεις, επί των δυνατοτήτων των εγχωρίων ανταγωνιστών ή των ανταγωνιστών από τα άλλα κράτη μέλη να διεισδύσουν στην οικεία αγορά ή να αυξήσουν το μερίδιό τους σε αυτήν (βλ. αποφάσεις της 28ης Φεβρουαρίου 1991, C-234/89, Δηλιμίτης, Συλλογή 1991, σ. I-935, σκέψεις 13 έως 15, και της 7ης Δεκεμβρίου 2000, C-214/99, Neste, Συλλογή 2000, σ. I-11121, σκέψη 25).

44 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο στοιχείο α΄ του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας πετρελαιοειδών προϊόντων μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81,

παράγραφος 1, ΕΚ, εφόσον ο πρατηριούχος αναλαμβάνει, κατά ένα μη αμελητέο ποσοστό, έναν ή περισσότερους από τους οικονομικούς και εμπορικούς κινδύνους που συνδέονται με την πώληση των προϊόντων αυτών σε τρίτους κι εφόσον περιέχει ρήτρες που ενδέχεται να παρακωλύουν τη λειτουργία του ανταγωνισμού, όπως η ρήτρα περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως στο κοινό. Σε περίπτωση που ο πρατηριούχος δεν αναλαμβάνει τέτοιους κινδύνους ή αναλαμβάνει ένα αμελητέο μόνο μέρος τους, στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως είναι δυνατό να εμπίπτουν μόνον οι ρήτρες που επιβάλλουν στον πρατηριούχο υποχρεώσεις στο πλαίσιο των υπηρεσιών που παρέχει στον εντολέα του ως μεσάζων, όπως είναι οι ρήτρες περί αποκλειστικότητας και μη ανταγωνισμού. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να ελέγξει αν η επίμαχη σύμβαση έχει ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ.

Επί της μέγιστης επιτρεπόμενης διάρκειας ισχύος της συμφωνίας, κατά τον κανονισμό 1984/83

45 Με τα στοιχεία β΄ και γ΄ του πρώτου ερωτήματος, καθώς και με το στοιχείο β΄ του δεύτερου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας, όπως η επίμαχη εν προκειμένω, μπορεί, σε περίπτωση που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, να τύχει της κατά κατηγορία απαλλαγής που θεσπίζει αυτός ο κανονισμός, υπό την επιφύλαξη ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει ο εν λόγω κανονισμός, ιδίως ως προς τη μέγιστη επιτρεπόμενη διάρκεια ισχύος της συμφωνίας και ως προς τη χορήγηση οικονομικών και χρηματοδοτικών πλεονεκτημάτων.

46 Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, αφενός, αν, προκειμένου να θεωρηθεί ότι πληρούται η προϋπόθεση περί μέγιστης επιτρεπόμενης διάρκειας ισχύος, το άρθρο 10 του κανονισμού 1984/83 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, για την εφαρμογή της απαλλαγής στις συμφωνίες που αφορούν πρατήρια καυσίμων, απαιτείται τα πλεονεκτήματα που χορηγούνται στον πρατηριούχο να είναι ουσιώδη ή αν αρκεί, απλώς, να μην είναι αμελητέα και, αφετέρου, κατά πόσον τα πλεονεκτήματα που χορηγούνται με την επίμαχη σύμβαση είναι από αυτή την άποψη επαρκή.

47 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι ο κανονισμός 1984/83 προέβλεπε την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας που συνάπτονται μεταξύ δύο επιχειρήσεων με σκοπό τη μεταπώληση προϊόντων, τα οποία είναι δυνατό να εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου.

48 Όπως διευκρινίσθηκε στη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, αν πρόκειται, στην πράξη, για σύμβαση αντιπροσωπείας, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ είναι δυνατό να εμπίπτουν μόνον οι ρήτρες περί αποκλειστικότητας και μη ανταγωνισμού, οι οποίες αφορούν τις σχέσεις μεταξύ αντιπροσώπου και αντιπροσωπευομένου ως ανεξάρτητων οικονομικών φορέων. Αντιθέτως, οι ρήτρες που αφορούν υποχρεώσεις σχετικές με την πώληση εμπορευμάτων σε τρίτους για λογαριασμό του εντολέα, μολονότι θα μπορούσαν, τουλάχιστον ορισμένες από αυτές, να αντιβαίνουν στους κανόνες του ανταγωνισμού αν είχαν συναφθεί μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρήσεων, δεν λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση του ζητήματος της δυνατότητας εφαρμογής του κανονισμού 1984/83. Σε περίπτωση που πρόκειται για σύμβαση διανομής μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρήσεων, πρέπει να εξετασθεί το σύνολο της συμβάσεως για να καθορισθεί αν τυγχάνει εφαρμογής η κατά κατηγορία απαλλαγή.

49 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του κανονισμού 1984/83 προέβλεπε ότι οι συμφωνίες για τα πρατήρια καυσίμων επιτρεπόταν να έχουν διάρκεια ισχύος μέχρι και δέκα έτη, κατά παρέκκλιση από τον κανόνα ο οποίος εφαρμόζεται γενικώς σε όλες τις μικρής και μεσαίας διάρκειας συμβάσεις αποκλειστικής προμήθειας που συνάπτονται σε όλους τους κλάδους της οικονομίας και ο οποίος ορίζει ότι τα πέντε έτη είναι η μέγιστη επιτρεπόμενη διάρκεια ισχύος τους. Όσον αφορά τις ειδικές προϋποθέσεις που ίσχυαν μόνο για αυτές τις συμφωνίες, το άρθρο 10 του κανονισμού αυτού προέβλεπε ότι ο μεταπωλητής αναλάμβανε, έναντι του προμηθευτή, την υποχρέωση να αγοράζει μόνον από αυτόν, «σε αντάλλαγμα για την παροχή ειδικών οικονομικών ή χρηματοδοτικών πλεονεκτημάτων».

50 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το ισπανικό κείμενο του ως άνω άρθρου 10 δεν διευκρίνιζε τον χαρακτήρα αυτών των οικονομικών και χρηματοδοτικών πλεονεκτημάτων, σε αντιδιαστολή προς όλες τις άλλες γλωσσικές αποδόσεις, στις οποίες χρησιμοποιούνταν οι όροι «ιδιαίτερα» ή «ειδικά» ως προσδιορισμοί γι' αυτά τα πλεονεκτήματα. Πάντως, κατά πάγια νομολογία, οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις μιας κοινοτικής ρυθμίσεως πρέπει να ερμηνεύονται κατά ομοιόμορφο τρόπο και, σε περίπτωση αποκλίσεων μεταξύ τους, η οικεία διάταξη πρέπει να ερμηνευθεί σύμφωνα με τη γενική οικονομία και τον σκοπό της ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί μέρος (βλ. αποφάσεις της 1ης Απριλίου 2004, C-1/02, Borgmann, Συλλογή 2004, σ. I-3219, σκέψη 25· της 16ης Σεπτεμβρίου 2004, C-227/01, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή

2004, σ. I-8253, σκέψη 45, και της 16ης Μαρτίου 2006, C-332/04, Επιτροπή κατά Ισπανίας, σκέψη 52).

51 Όσον αφορά την οικονομία και τον σκοπό της επίμαχης εν προκειμένω κοινοτικής ρυθμίσεως, από τη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1984/83 προέκυπτε ότι οι συμφωνίες που αφορούν πρατήρια καυσίμων χαρακτηρίζονται, γενικώς, από το γεγονός ότι ο προμηθευτής παρέχει στον μεταπωλητή ιδιαιτέρως σημαντικά οικονομικά και χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα, καταβάλλοντας κεφάλαια χωρίς υποχρέωση επιστροφής, χορηγώντας ή μεσολαβώντας για δάνεια με ευνοϊκούς όρους, παραχωρώντας του οικόπεδο ή χώρους για την εκμετάλλευση του πρατηρίου, θέτοντας στη διάθεσή του τεχνικές εγκαταστάσεις ή εξοπλισμό, ή πραγματοποιώντας άλλες, ευνοϊκές για τον μεταπωλητή, επενδύσεις.

52 Επιπλέον, κατά τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη του ίδιου κανονισμού, τα οικονομικά και χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα που παρέχει ο προμηθευτής στον μεταπωλητή διευκολύνουν σημαντικά την εγκατάσταση ή τον εκσυγχρονισμό του πρατηρίου, καθώς και τη συντήρηση και την εκμετάλλευσή του. Στη δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη αναφερόταν, ως παράδειγμα, ότι η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας λιπαντικών και άλλων συγγενών ορυκτελαίων είναι δυνατό να γίνει δεκτή μόνον υπό την προϋπόθεση ότι ο προμηθευτής θέτει στη διάθεση του μεταπωλητή ή χρηματοδοτεί ειδικές τεχνικές εγκαταστάσεις λίπανσης.

53 Ο σκοπός της απαλλαγής από την απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ προκύπτει και από την παράγραφο 3, τρίτη περίπτωση, του άρθρου αυτού, σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις της παραγράφου 1 δεν εφαρμόζονται σε συμφωνίες οι οποίες «[συμβάλλουν] στη βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει». Επιπλέον, η πέμπτη και η έκτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 1984/83 διευκρίνιζαν, όσον αφορά συγκεκριμένα τις συμβάσεις αποκλειστικής προμήθειας, ότι τέτοιες συμφωνίες μειώνουν τις δαπάνες διανομής, περιορίζουν τους κινδύνους από τις διακυμάνσεις της αγοράς, διευκολύνουν την προώθηση των πωλήσεων των προϊόντων, βελτιώνουν το δίκτυο διανομής και την ποιότητα των υπηρεσιών πωλήσεως και συνιστούν το πλέον αποτελεσματικό, αν όχι το μοναδικό, μέσο διεισδύσεως στην αγορά.

54 Επομένως, ο όρος «ειδικά οικονομικά και χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα», ο οποίος απαντά στο άρθρο 10 του κανονισμού 1984/83, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι τα πλεονεκτήματα αυτά αφορούν μεν ειδικώς τη συγκεκριμένη συμβατική σχέση, πλην όμως πρέπει ταυτοχρόνως να είναι και σημαντικά, ώστε να δικαιολογούν τη δεκαετή αποκλειστικότητα στις προμήθειες. Ειδικότερα, τα πλεονεκτήματα αυτά πρέπει να συνεπάγονται τη βελτίωση του δικτύου διανομής, τη διευκόλυνση της εγκαταστάσεως ή του εκσυγχρονισμού του πρατηρίου και τη μείωση των δαπανών διανομής.

55 Όσον αφορά το ζήτημα αν οικονομικά ή χρηματοδοτικά πλεονεκτήματα, όπως αυτά που χορηγήθηκαν εν προκειμένω στην Tobar, μπορούν να δικαιολογήσουν δεκαετή αποκλειστικότητα στις προμήθειες, υπενθυμίζεται η προπαρατεθείσα στη σκέψη 30 της παρούσας αποφάσεως νομολογία, σύμφωνα με την οποία κάθε εκτίμηση σχετική με τα πραγματικά περιστατικά εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστή. Επομένως, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει τη σημασία των επενδύσεων που πραγματοποίησε η CEPSA, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που επισημάνθηκαν με τις σκέψεις 51 έως 54 της παρούσας αποφάσεως.

56 Πρέπει, πάντως, να διευκρινισθεί ότι από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το ratione temporis πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 1984/83 δεν καλύπτει ολόκληρη την περίοδο εκτελέσεως της επίμαχης συμβάσεως, καθόσον αυτή συνήφθη στις 7 Φεβρουαρίου 1996 με δεκαετή διάρκεια ισχύος, η δε Tobar έπαυσε να εκτελεί τις συμβατικές της υποχρεώσεις κατά το 2003. Ο κανονισμός 1984/83 έπαυσε μεν να ισχύει στις 31 Δεκεμβρίου 1999, πλην όμως η θεσπιζόμενη με τον εν λόγω κανονισμό απαλλαγή εξακολούθησε να εφαρμόζεται έως τις 31 Μαΐου 2000 δυνάμει του κανονισμού 2790/1999, ο οποίος προέβλεπε και μεταβατική περίοδο μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2001, κατά τη διάρκεια της οποίας η απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ δεν εφαρμοζόταν στις συμφωνίες που ίσχυαν στις 31 Μαΐου 2000 και οι οποίες δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 2079/1999, αλλά πληρούσαν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 1984/83. Συνεπώς, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο αιτούν δικαστήριο πρέπει να εξετασθούν και οι προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 2790/1999.

57 Ο κανονισμός αυτός, ο οποίος εφαρμόζεται σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμονισμένων πρακτικών, δεν περιέχει ειδικές διατάξεις για τις συμφωνίες που αφορούν πρατήρια καυσίμων. Κατά το άρθρο του 3, παράγραφος 1, η απαλλαγή που προβλέπει αυτός ο κανονισμός εφαρμόζεται υπό τον όρο ότι το μερίδιο αγοράς που κατέχει ο προμηθευτής δεν υπερβαίνει το 30 % της αγοράς στην

οποία πωλεί τα αγαθά ή παρέχει τις υπηρεσίες που αφορά η σύμβαση. Αντιθέτως προς τον κανονισμό 1984/83, ο κανονισμός 2790/1999 ορίζει, με το άρθρο του 5, στοιχείο α΄, ότι η απαλλαγή του άρθρου 2 δεν έχει εφαρμογή σε οποιαδήποτε ρήτρα περί άμεσης ή έμμεσης υποχρεώσεως μη ανταγωνισμού, «η διάρκεια της οποίας είναι απεριόριστη ή υπερβαίνει τα πέντε έτη» και ότι «[ρήτρα περί υποχρεώσεως] μη άσκησης ανταγωνισμού σιωπηρώς ανανεώσιμη πέραν της πενταετίας λογίζεται ότι συνάπτεται για απεριόριστο χρόνο».

58 Στη περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο καταλήξει ότι η σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας πληροί την προϋπόθεση του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του κανονισμού 1984/83 περί της μέγιστης επιτρεπόμενης διάρκειας ισχύος, οφείλει επίσης να ελέγξει αν αυτή η σύμβαση πληροί και την αντίστοιχη προϋπόθεση του κανονισμού 2790/1999, ο οποίος θέτει ως ανώτατο όριο τα πέντε έτη.

59 Συναφώς, έχει σημασία να εξετασθεί αν η επίμαχη σύμβαση πληρούσε, κατά την 1η Ιουνίου 2000 τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 2790/1999, διότι αυτή είναι η ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος του. Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως, η μεταβατική περίοδος, η οποία διαρκεί έως τις 31 Δεκεμβρίου 2001, μπορεί να ισχύει γι' αυτήν τη συμφωνία μόνον εφόσον αυτή πληροί τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 1984/83.

60 Από τις διατάξεις του κανονισμού 2790/1999 προκύπτει ότι η προβλεπόμενη από τον εν λόγω κανονισμό απαλλαγή εφαρμόζεται, από 1ης Ιουνίου 2000, στις συμφωνίες των οποίων η διάρκεια ισχύος δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη. Εντούτοις, το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2790/1999 προβλέπει μια μεταβατική περίοδο, από την 1η Ιουνίου 2000 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2001, για τις συμφωνίες που ίσχυαν στις 31 Μαΐου 2000 και δεν πληρούν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 2079/1999, αλλά πληρούν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 1984/83. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να προσδιορίσει εν προκειμένω, ανάλογα με το αν η επίμαχη σύμβαση πληρούσε τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 1984/83 ή όχι, την κρίσιμη ημερομηνία για την εξέταση της ρήτρας περί αποκλειστικότητας βάσει του κανονισμού 2790/1999.

61 Επιπλέον, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν η ρήτρα της επίμαχης συμβάσεως, η οποία προβλέπει δυνατότητα παρατάσεως της διάρκειας ισχύος της

συμβάσεως αυτής, κατόπιν ρητής, γραπτής συναινέσεως και με τήρηση προθεσμίας προειδοποιήσεως τουλάχιστον έξι μηνών, μπορεί να ερμηνευθεί, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 5, στοιχείο α΄, του κανονισμού 2790/90, υπό την έννοια ότι η σύμβαση συνήφθη ως αορίστου χρόνου, με συνέπεια να μην μπορεί να τύχει της κατά κατηγορία απαλλαγής.

62 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στα στοιχεία β΄ και γ΄ του πρώτου ερωτήματος και το στοιχείο β΄ του δεύτερου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας, όπως η επίμαχη εν προκειμένω, μπορεί να τύχει της κατά κατηγορία απαλλαγής που προβλέπει ο κανονισμός 1984/83, εφόσον πληροί την προϋπόθεση του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του κανονισμού αυτού, το οποίο καθορίζει τα δέκα έτη ως τη μέγιστη επιτρεπόμενη διάρκεια ισχύος κι εφόσον ο προμηθευτής χορηγεί στον πρατηριούχο, σε αντιστάθμισμα για την παροχή αποκλειστικότητας, σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα που συμβάλλουν στη βελτίωση της διανομής, στη διευκόλυνση της εγκαταστάσεως ή του εκσυγχρονισμού του πρατηρίου και στη μείωση των δαπανών διανομής. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν οι προϋποθέσεις αυτές πληρούνται στην υπόθεση της κύριας δίκης.

Επί του καθορισμού της τιμής πωλήσεως στο κοινό

63 Με το στοιχείο γ΄ του δεύτερου ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν τα άρθρα 10 έως 13 του κανονισμού 1984/83 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν την εφαρμογή της κατά κατηγορία απαλλαγής σε σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας η οποία προβλέπει ότι η τιμή πωλήσεως στο κοινό καθορίζεται από τον προμηθευτή. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ερωτά αν τυχόν εξουσιοδότηση του προμηθευτή προς τον πρατηριούχο να μειώσει την τιμή αυτή, χωρίς όμως να επηρεασθούν τα δικά του έσοδα, καθιστά εκ νέου εφαρμόσιμη την κατά κατηγορία απαλλαγή.

64 Κατ' αρχάς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 42 της παρούσας αποφάσεως, οσάκις πρόκειται για συμβατικές σχέσεις μεταξύ δύο επιχειρήσεων, η εφαρμογή της κατά κατηγορία απαλλαγής αποκλείεται αν, πέραν της ρήτρας περί αποκλειστικής προμήθειας, η σύμβαση που συνήψαν μεταξύ τους

περιέχει και ρήτρα που προβλέπει ότι ο προμηθευτής καθορίζει την τιμή πωλήσεως στο κοινό.

65 Πράγματι, το άρθρο 11 του κανονισμού 1984/83 απαριθμεί περιοριστικώς τις υποχρεώσεις, πέραν της ρήτρας περί αποκλειστικότητας, που μπορούν να επιβληθούν στον μεταπωλητή και σε αυτές δεν περιλαμβάνεται ο καθορισμός της τιμής πωλήσεως στο κοινό. Επίσης, από την όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού προκύπτει ότι «άλλες υποχρεώσεις που περιορίζουν τον ανταγωνισμό, ιδιαίτερα εκείνες που περιορίζουν την ελευθερία του μεταπωλητή ως προς τη διαμόρφωση των τιμών [...] δεν είναι δυνατό να εξαιρούνται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό». Συνεπώς, ο καθορισμός εκ μέρους της CEPSA της τιμής πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων στο κοινό θα έπρεπε να συνιστά περιορισμό του ανταγωνισμού που δεν καλύπτεται από την απαλλαγή του άρθρου 10 του κανονισμού 1984/83 (βλ. απόφαση CEEES, σκέψη 64).

66 Εντούτοις, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, στις 2 Νοεμβρίου 2001, η CEPSA απέστειλε στην Tobar έγγραφο με το οποίο την εξουσιοδότησε να μειώσει τις τιμές πωλήσεως, χωρίς όμως να επηρεασθούν τα έσοδα του προμηθευτή. Η CEPSA υποστήριξε τόσο με τις γραπτές όσο και με τις προφορικές της παρατηρήσεις ότι η εξουσιοδότηση αυτή υπήρχε από τη σύναψη της επίμαχης συμβάσεως και ότι η Tobar είχε κάνει χρήση αυτής της δυνατότητας ακόμη και πριν της αποσταλεί το εν λόγω έγγραφο. Η Tobar αντιτάσσεται με σφοδρότητα στον ισχυρισμό αυτό και υπογραμμίζει ότι δεν είναι δυνατό να τροποποιηθεί εγκύρως η σύμβαση αυτή με μονομερή πράξη.

67 Κατόπιν τούτου, λαμβανομένης υπόψη της κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει τόσο τις λεπτομέρειες του ζητήματος του καθορισμού της τιμής πωλήσεως στο κοινό, όπως αυτό ανέκυψε στην υπόθεση της κύριας δίκης, όσο και την τυχόν ύπαρξη, κατά το εθνικό δίκαιο, δυνατότητας μονομερούς τροποποιήσεως της ρήτρας που ρυθμίζει τον καθορισμό αυτής της τιμής.

68 Αν υποτεθεί ότι το αιτούν δικαστήριο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το εθνικό δίκαιο αναγνωρίζει αυτή τη δυνατότητα μονομερούς τροποποιήσεως, πρέπει να εξετασθούν οι προϋποθέσεις απαλλαγής οι οποίες ίσχυαν κατά την ημερομηνία που η CEPSA παρέσχε την εξουσιοδότησή της.

69 Συγκεκριμένα, τον Νοέμβριο του 2001, στις συμφωνίες για τις οποίες δεν ίσχυε η μεταβατική περίοδος του άρθρου 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2790/1999, επειδή δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις απαλλαγής του κανονισμού 1984/83, είχαν εφαρμογή οι διατάξεις του κανονισμού 2790/1999. Το άρθρο 4, στοιχείο α΄, του κανονισμού αυτού ορίζει ότι η απαλλαγή του άρθρου του 2 δεν εφαρμόζεται σε κάθετες συμφωνίες που έχουν ως αντικείμενο «τον περιορισμό της δυνατότητας του αγοραστή να καθορίζει τις τιμές πώλησης, χωρίς να θίγεται η δυνατότητα του προμηθευτή να επιβάλει μέγιστην τιμή πώλησης ή να συνιστά τιμή πώλησης, υπό τον όρο ότι αυτές δεν ισοδυναμούν με πάγια ή ελάχιστην τιμή πώλησης συνεπεία πιέσεων οποιουδήποτε μέρους στη σύμβαση ή κινήτρων που προσφέρονται από οποιοδήποτε συμβαλλόμενο μέρος».

70 Επομένως, θα πρέπει να εξετασθεί αν ο καθορισμός της μέγιστης τιμής πωλήσεως ισοδυναμεί, στην πράξη, με καθορισμό πάγιας ή ελάχιστης τιμής, λαμβανομένων υπόψη τόσο του συνόλου των συμβατικών υποχρεώσεων που είχαν αναλάβει οι διάδικοι της κύριας δίκης όσο και της συμπεριφοράς τους.

71 Δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει το περιθώριο ελευθερίας που εξακολουθούσε να διαθέτει η Tobar κατά τον καθορισμό της τιμής πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων στο κοινό, μετά την εξουσιοδότηση που της παρέσχε η CEPSA τον Νοέμβριο του 2001, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει αν με την εξουσιοδότηση αυτή παρασχέθηκε πραγματικά στον μεταπωλητή η δυνατότητα να μειώσει την τιμή πωλήσεως στο κοινό, λαμβανομένου υπόψη του συγκεκριμένου αποτελέσματος που έχει το σύνολο των ρητρών της επίμαχης συμβάσεως εντός του οικονομικού και νομικού τους πλαισίου. Ειδικότερα, πρέπει να διαπιστωθεί αν αυτή η τιμή πωλήσεως στο κοινό καθορίστηκε, στην πράξη, εμμέσως ή με συγκεκαλυμμένα μέσα, όπως με τον περιορισμό του περιθωρίου που διαθέτει συναφώς ο πρατηριούχος, με απειλές, με εκφοβισμό, με προειδοποιήσεις, με επιβολή κυρώσεων ή μέτρα παρακινήσεως.

72 Σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η Tobar ήταν, στην πράξη, υποχρεωμένη να ακολουθεί μια πάγια ή ελάχιστην τιμή πωλήσεως που της είχε επιβάλει η CEPSA, η επίμαχη σύμβαση δεν μπορεί να τύχει της κατά κατηγορία απαλλαγής που θεσπίζει ο κανονισμός 2790/1999. Εντούτοις, ακόμη και αν μια συμφωνία δεν πληροί όλες τις προϋποθέσεις ενός κανονισμού περί απαλλαγής, αυτό δεν σημαίνει ότι εμπίπτει αυτομάτως στην απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, εκτός αν έχει ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τον αισθητό περιορισμό του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς και αν μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών (βλ., σχετικώς, προπαρατεθείσα απόφαση Cabour, σκέψη 48). Αν συντρέχουν αυτά τα στοιχεία και δεν έχει χορηγηθεί ατομική απαλλαγή

δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ, η συμφωνία καθορισμού της τιμής είναι αυτοδικαίως άκυρη σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού.

73 Αντιθέτως, αν θεωρηθεί ότι η μονομερής τροποποίηση της επίμαχης συμβάσεως έχει ως συνέπεια το να καταστεί η ρήτρα περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων στο κοινό συμβατή με τους κανόνες του ανταγωνισμού, τότε η επίμαχη σύμβαση μπορεί να τύχει της κατά κατηγορία απαλλαγής, υπό την επιφύλαξη ότι πληροί όλες τις προϋποθέσεις του κανονισμού 2790/1999. Πάντως, όπως ορθώς επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας με το σημείο 94 των προτάσεών του, η τροποποίηση αυτή δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια το να καταστεί η επίμαχη σύμβαση αναδρομικά έγκυρη, σε σχέση με την κατά κατηγορία απαλλαγή που προβλέπει ο κανονισμός 1984/83.

74 Πράγματι, από πάγια νομολογία προκύπτει ότι, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και η οικεία συμφωνία δεν μπορεί να δικαιολογήσει χορήγηση ατομικής απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 3, ΕΚ, άπαντες μπορούν να επικαλεστούν την κατά το άρθρο 81, παράγραφος 2, ΕΚ ακυρότητα της συμφωνίας. Δεδομένου ότι η ακυρότητα αυτή είναι απόλυτη, δύναται να έχει επιπτώσεις εφ' όλων των αποτελεσμάτων, παρελθόντων ή μελλόντων, της οικείας συμφωνίας (απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, C-295/04 έως C-298/04, Manfredi κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-6619, σκέψη 57 και την εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

75 Το ζήτημα αν η τυχόν ακυρότητα της ρήτρας περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως των πετρελαιοειδών προϊόντων στο κοινό συνεπάγεται ότι η επίμαχη σύμβαση καθίσταται αυτοδικαίως άκυρη στο σύνολό της αποτελεί το αντικείμενο του στοιχείου δ΄ του πρώτου ερωτήματος, στο οποίο δίνεται απάντηση με τις σκέψεις 78 έως 80 της παρούσας αποφάσεως. Εντούτοις, σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο αποφανθεί ότι η επίμαχη σύμβαση είναι αυτοδικαίως άκυρη στο σύνολό της, το ζήτημα αν μπορεί να καταστεί έγκυρη λόγω της τροποποιήσεως της ρήτρας περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως άπτεται του εθνικού δικαίου των δικαιοπραξιών, όπως ορθώς υποστηρίζει η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

76 Κατόπιν των ανωτέρω, στο στοιχείο γ΄ του δεύτερου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 10 έως 13 του κανονισμού 1984/83 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν την εφαρμογή της κατά κατηγορία απαλλαγής σε μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας η οποία προβλέπει ότι ο προμηθευτής καθορίζει την τιμή πωλήσεως στο κοινό. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν, κατά το εθνικό δίκαιο, η συμβατική ρήτρα περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως

μπορεί να τροποποιηθεί με μονομερή πράξη του προμηθευτή, όπως συνέβη στην υπόθεση της κύριας δίκης, και αν μια αυτοδικαίως άκυρη σύμβαση μπορεί να καταστεί έγκυρη λόγω μιας τροποποιήσεως της συμβατικής αυτής ρήτρας, η οποία την καθιστά συμβατή με το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

Επί των συνεπειών της ενδεχόμενης ακυρότητας της συμφωνίας κατ' εφαρμογήν του άρθρου 81, παράγραφος 2, ΕΚ

77 Με το στοιχείο δ΄ του πρώτου ερωτήματός του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν η κατά το άρθρο 81, παράγραφος 2, ΕΚ αυτοδίκαιη ακυρότητα πλήττει το σύνολο της επίμαχης συμβάσεως ή μόνον τις ρήτρες της που είναι ασυμβίβαστες με την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού.

78 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, η αυτοδίκαιη ακυρότητα κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 2, ΕΚ πλήττει είτε μόνον εκείνα τα στοιχεία της συμφωνίας που απαγορεύονται από την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού είτε ολόκληρη τη συμφωνία, εφόσον τα στοιχεία αυτά δεν μπορούν να διαχωριστούν από την ίδια τη συμφωνία (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966, 56/65, LTM, Συλλογή 1965-1968, σ. 313, και προπαρατεθείσα απόφαση Δηλιμίτης, σκέψη 40).

79 Αν τα στοιχεία αυτά μπορούν να διαχωριστούν από τη συμφωνία, οι συνέπειες της ακυρότητας επί των λοιπών στοιχείων της συμφωνίας ή επί των άλλων υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτή δεν αφορούν το κοινοτικό δίκαιο. Συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, βάσει του εφαρμοστέου εθνικού δικαίου, τη σημασία και τις συνέπειες που έχει για το σύνολο των συμβατικών σχέσεων η ενδεχόμενη ακυρότητα ορισμένων συμβατικών ρητρών δυνάμει του άρθρου 81, παράγραφος 2, ΕΚ (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1986, 10/86, VAG France, Συλλογή 1986, σ. 4071, σκέψεις 14 και 15· προπαρατεθείσα απόφαση Cabour, σκέψη 51, και απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2006, C-376/05 και C-377/05, Brünsteiner και Autohaus Hilgert, Συλλογή 2006, σ. I-11383, σκέψη 48).

80 Επομένως, στο στοιχείο δ΄ του πρώτου ερωτήματος πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η αυτοδίκαιη ακυρότητα κατά το άρθρο 81, παράγραφος 2, ΕΚ δεν πλήττει το σύνολο της οικείας συμβάσεως μόνον εφόσον οι ρήτρες της που είναι ασυμβίβαστες με την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού δεν μπορούν να διαχωριστούν από την ίδια τη σύμβαση. Αν μπορούν να διαχωριστούν, οι συνέπειες της ακυρότητας επί των λοιπών στοιχείων της συμφωνίας δεν αφορούν το κοινοτικό δίκαιο.

Επί των δικαστικών εξόδων

81 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό απόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας καυσίμων κινήσεως και θερμάνσεως, λιπαντικών και άλλων συναφών προϊόντων μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, εφόσον ο πρατηριούχος αναλαμβάνει, κατά ένα μη αμελητέο ποσοστό, έναν ή περισσότερους από τους οικονομικούς και εμπορικούς κινδύνους που συνδέονται με την πώληση των προϊόντων αυτών σε τρίτους κι εφόσον περιέχει ρήτρες που ενδέχεται να παρακωλύουν τη λειτουργία του ανταγωνισμού, όπως η ρήτρα περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως στο κοινό. Σε περίπτωση που ο πρατηριούχος δεν αναλαμβάνει τέτοιους κινδύνους ή αναλαμβάνει ένα αμελητέο μόνο μέρος τους, στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως είναι δυνατό να εμπίπτουν μόνον οι ρήτρες που επιβάλλουν στον πρατηριούχο υποχρεώσεις στο πλαίσιο των υπηρεσιών που παρέχει στον εντολέα του [προμηθευτή] ως μεσάζων, όπως είναι οι ρήτρες περί αποκλειστικότητας και μη ανταγωνισμού. Επιπλέον, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν η σύμβαση που συνήφθη στις 7 Φεβρουαρίου 1996 μεταξύ της CEPSA Estaciones de Servicio SA και της LV Tobar e Hijos SL έχει ως αποτέλεσμα την παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ.

2) Μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας, όπως αυτή που περιγράφηκε με την ανωτέρω σκέψη του παρόντος διατακτικού, μπορεί να τύχει της κατά κατηγορία απαλλαγής που προβλέπει ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1984/83 της Επιτροπής, της 22ας Ιουνίου 1983, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου [81], παράγραφος 3, της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας, εφόσον πληροί την προϋπόθεση του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του κανονισμού αυτού, το οποίο καθορίζει τα δέκα έτη ως τη μέγιστη επιτρεπόμενη διάρκεια ισχύος κι εφόσον ο προμηθευτής χορηγεί στον πρατηριούχο, σε αντιστάθμισμα για την παροχή αποκλειστικότητας, σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα που συμβάλλουν στη βελτίωση της διανομής, στη διευκόλυνση της εγκαταστάσεως ή του εκσυγχρονισμού του πρατηρίου και στη μείωση των δαπανών διανομής. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν οι προϋποθέσεις αυτές πληρούνται στην υπόθεση της κύριας δίκης.

3) Τα άρθρα 10 έως 13 του κανονισμού 1984/83 πρέπει να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι αποκλείουν την εφαρμογή της κατά κατηγορία απαλλαγής σε μια σύμβαση αποκλειστικής προμήθειας η οποία προβλέπει ότι ο προμηθευτής καθορίζει την τιμή πωλήσεως στο κοινό. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν, κατά το εθνικό δίκαιο, η συμβατική ρήτρα περί καθορισμού της τιμής πωλήσεως μπορεί να τροποποιηθεί με μονομερή πράξη του προμηθευτή, όπως συνέβη στην υπόθεση της κύριας δίκης, και αν μια αυτοδικαίως άκυρη σύμβαση μπορεί να καταστεί έγκυρη λόγω μιας τροποποιήσεως της συμβατικής αυτής ρήτρας, η οποία την καθιστά συμβατή με το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ.

4) Η αυτοδίκαιη ακυρότητα κατά το άρθρο 81, παράγραφος 2, ΕΚ δεν πλήττει το σύνολο της οικείας συμβάσεως μόνον εφόσον οι ρήτρες της που είναι ασυμβίβαστες με την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού δεν μπορούν να διαχωριστούν από την ίδια τη σύμβαση. Αν μπορούν να διαχωριστούν, οι συνέπειες της ακυρότητας επί των λοιπών στοιχείων της συμφωνίας δεν αφορούν το κοινοτικό δίκαιο.

(υπογραφές)